

OBSAH

Předmluva	13
I. OBECNÁ ČÁST	17
1 Náplň, význam a historie rostlinolékařské bakteriologie (V. Kůdela)	19
1.1 Vymezení oboru	19
1.2 Význam oboru	20
1.2.1 Škodlivost bakterióz, fytoplazmóz a spiroplazmóz	20
1.2.2 Úloha fylosférních bakterií	22
1.2.3 Ambilaterální patogenita bakterií	22
1.2.4 Transgenoze rostlin prostřednictvím bakterií	23
1.2.5 Uplatnění fytopatogenních bakterií v biologické ochraně rostlin	24
1.2.6 Komerční využití fytopatogenních bakterií mimo zemědělství	24
1.3 Z historie oboru	25
1.3.1 Fytopatogenní bakterie	26
1.3.1.1 Éra T. J. Burrilla, současníka Pasteura a Kocha – konec 19. století	26
1.3.1.2 Éra E. F. Smithe – první čtvrtina 20. století	27
1.3.1.3 Éra objevů nových fytopatogenních bakterií a epidemiologických studií – druhá čtvrtina 20. století	27
1.3.1.4 Éra biochemie a molekulární biologie – druhá polovina 20. století	27
1.3.2 Fytoplazmy a spiroplazmy	28
1.3.3 Rostlinolékařská bakteriologie v českých zemích	28
2 Charakteristika prokaryot (V. Kůdela)	31
2.1 Tvar a velikost	33
2.2 Stavba bakteriální buňky a její funkce	35
2.2.1 Prvkové a látkové složení	35
2.2.2 Buněčná stěna	35
2.2.2.1 Bakterie s defektní stěnou	36
2.2.3 Pouzdro	37
2.2.3.1 Glykokalyx	38
2.2.3.2 Hladké a drsné formy kolonií	38
2.2.4 Bičky	38
2.2.5 Fimbrie	39
2.2.6 Plazmatická membrána	39
2.2.7 Cytoplazma	40
2.2.8 Genom	41
2.2.8.1 Genofor	41

2.2.8.2 Plazmidy	41
2.2.8.3 Transpozony	43
2.2.9 Ribozomy	43
2.2.10 Endospory	43
2.3 Výživa a metabolismus	44
2.3.1 Typ výživy a metabolismu	44
2.3.2 Příjem živin	45
2.3.3 Nutriční náročnost fytopatogenních prokaryot	46
2.3.4 Specifičnost metabolismu bakterií a její využití v diagnostice	46
2.4 Růst a množení	46
2.4.1 Růst	46
2.4.2 Množení, genetická rekombinace a mutace	47
2.4.2.1 Množení	47
2.4.2.2 Genetická rekombinace	47
2.4.2.3 Mutace	48
2.4.3 Dynamika růstu a množení	49
2.5 Vliv vnějšího prostředí	50
2.5.1 Voda	50
2.5.2 Teplota	50
2.5.3 Hodnota pH	51
2.5.4 Záření	51
2.5.5 Ultrazvuk	52
2.6 Význam bakterií v přírodě a pro člověka	52

3 Taxonomie prokaryot (V. Kůdela)	53
3.1 Klasifikace	53
3.1.1 Metody používané při klasifikaci	54
3.1.2 Taxonomické jednotky a jejich hierarchie	57
3.1.2.1 Taxony na úrovni poddruhu a vyšší	57
3.1.2.2 Přídavné termíny v taxonomii	58
3.1.3 Taxonomické začlenění fytopatogenních prokaryot	60
3.2 Nomenklatura	62
3.2.1 Vědecké názvosloví	62
3.2.1.1 Názvosloví bakterií	63
3.2.1.2 Názvosloví fytoplazem	64
3.2.2 Nevědecké názvosloví	64
3.2.3 Bayerův počítačový kód	65
3.3 Identifikace	65
3.3.1 Izolace a získání čisté kultury	67
3.3.1.1 Izolace	67
3.3.1.2 Diferenční a selektivní živná média	68
3.3.1.3 Čisté kultury	68
3.3.2 Metody používané při identifikaci	69
3.3.2.1 Mikroskopické metody	69
3.3.2.2 Kultivační metody	70
3.3.2.3 Fyziologické metody	71
3.3.2.4 Biochemické metody	71
3.3.2.5 Chemické metody	71
3.3.2.6 Sérologické metody	73

3.3.2.7 Molekulárněbiologické metody	75
3.3.2.8 Elektroforetické metody	78
3.3.2.9 Fagotypizace	78
3.3.2.10 Biologické testy	79
3.3.3 Volba postupu při detekci a determinaci	82
3.3.4 Sbírký bakteriálních kultur	87
4 Přehled fytopatogenních prokaryot a jejich charakteristika (V. Kúdela)	88
4.1 <i>Acidovorax</i>	88
4.2 <i>Agrobacterium</i>	89
4.3 <i>Burkholderia</i> a <i>Ralstonia</i>	90
4.3.1 <i>Burkholderia</i>	90
4.3.2 <i>Ralstonia</i>	90
4.4 <i>Erwinia</i>	91
4.5 Fytoplazmy a jiná prokaryota lokalizovaná ve floému	92
4.5.1 Fytoplazmy	92
4.5.2 Spiroplazmy	93
4.5.3 „ <i>Liberobacter</i> “	93
4.5.4 Rickettsiím podobné organismy (Rickettsia-like organisms – RLO)	94
4.6 Koryneformní bakterie	94
4.6.1 <i>Clavibacter</i>	95
4.6.2 <i>Rathayibacter</i>	96
4.6.3 <i>Arthrobacter</i>	96
4.6.4 <i>Curtobacterium</i>	96
4.6.5 <i>Rhodococcus</i>	96
4.7 <i>Pantoea</i>	97
4.8 <i>Pseudomonas</i>	97
4.9 <i>Streptomyces</i>	98
4.10 <i>Xanthomonas</i>	99
4.11 <i>Xylella</i>	100
4.12 <i>Xylophilus</i>	101
4.13 <i>Bacillus</i> , <i>Paenibacillus</i> a <i>Clostridium</i>	101
4.14 Neparazitické škodlivé rhizobakterie	102
5 Interakce fytopatogenních prokaryot s rostlinami	103
5.1 Specifičnost interakcí mezi fytopatogenními prokaryoty a rostlinami (V. Kúdela)	105
5.2 Specifičnost patogenity (V. Kúdela)	106
5.2.1 Druhově specifická patogenita (druh hostitele–druh, poddruh nebo patovar patogena)	106
5.2.2 Odrůdově specifická patogenita (odrůda hostitele–rasa patogena)	107
5.2.3 Orgánově a pletivově specifická patogenita	108
5.3 Specifičnost infekibility rostlin (V. Kúdela)	108
5.4 Biochemické a molekulárněbiologické aspekty náchylnosti a rezistence rostlin (<i>A. Novacky</i>)	109
5.4.1 Genová regulace	111
5.4.2 Sekrece bílkovin	112
5.4.3 Geny <i>avr</i>	115
5.4.4 Systémová získaná rezistence	116
5.5 Evoluce patogenity (V. Kúdela)	118

6 Symptomy bakterióz a fytoplazmóz (V. Kúdela)	121
6.1 Kritéria pro klasifikaci symptomů	121
6.2 Typy a formy symptomů	121
6.2.1 Nekróza	122
6.2.2 Vaskulární okluze	125
6.2.3 Macerace (měkká hniloba)	129
6.2.4 Hyperplazie	130
6.2.5 Malformace a mozaika	134
6.3 Spojitost mezi typem symptomu a taxonomickou příslušností patogena	135
7 Infekční cyklus fytopatogenních prokaryot (V. Kúdela)	136
7.1 Infekční a životní cyklus	136
7.2 Primární a sekundární infekční cyklus (infekce)	136
7.3 Fáze a subfáze infekčního cyklu	136
7.3.1 Přežívání	137
7.3.1.1 Hypobióza	137
7.3.1.2 Způsoby přežívání	138
7.3.1.2.1 Přežívání v lézích na víceletých hostitelských rostlinách	138
7.3.1.2.2 Přežívání v latentně infikovaných hostitelských rostlinách	139
7.3.1.2.3 Přežívání v reprodukčním rostlinném materiálu	139
7.3.1.2.4 Přežívání ve vektorech	140
7.3.1.2.5 Rezidentské přežívání na povrchu rostlin	143
7.3.1.2.6 Saprofytické přežívání v rostlinných zbytcích	146
7.3.1.2.7 Saprofytické přežívání v půdě	147
7.3.1.2.8 Saprofytické přežívání na povrchu abiotických materiálů	147
7.3.1.2.9 Saprofytické přežívání v povrchových vodách	148
7.3.2 Šíření fytopatogenních prokaryot	148
7.3.2.1 Šíření reprodukčním a ostatním rostlinným materiálem	149
7.3.2.2 Šíření živočišnými vektory	150
7.3.2.3 Šíření vodou	151
7.3.2.4 Šíření vzduchem	151
7.3.2.5 Šíření nářadím	152
7.3.2.6 Aktivní šíření	152
7.3.2.7 Způsob šíření nákazy a rozmístění nemocných rostlin v prostoru	153
7.3.3 Infekce	153
7.3.3.1 Pronikání (penetrace)	153
7.3.3.1.1 Místo penetrace	153
7.3.3.1.2 Faktory ovlivňující penetraci	157
7.3.3.2 Rozpoznávání	158
7.3.3.3 Kolonizace	160
7.3.3.4 Vznik symptomů	160
7.3.3.4.1 Inkubační doba	160
7.3.3.4.2 Mechanismus vzniku symptomů	161
7.3.4 Tvorba propagulí	163
7.4 Vnější faktory ovlivňující vznik a rozvoj bakteriálních chorob	164
7.4.1 Půda	164
7.4.2 Výživa	165
7.4.3 Teplota vzduchu a půdy	165
7.4.4 Vzdušná a půdní vlhkost	166
7.4.5 Sluneční svit	168
7.4.6 Znečištěné ovzduší	168

8 Ochrana proti bakteriázám (V. Kúdela)	169
8.1 Fytosanitární (legislativní) opatření	169
8.2 Pěstitelská opatření	170
8.2.1 Produkce a používání zdravého reprodukčního materiálu a výběr rezistentních odrůd	170
8.2.2 Střídání plodin, výživa a zavlažování porostů	173
8.2.3 Eradikace a polní hygiena	173
8.3 Fyzikální metody	174
8.4 Chemické přípravky	174
8.4.1 Účinné látky	175
8.4.2 Způsoby aplikace	176
8.4.3 Přednosti a nevýhody chemické ochrany	176
8.5 Biologická ochrana	177
8.5.1 Mechanismus účinku	178
8.5.2 Komerční uplatnění bakterií v biologické ochraně	179
8.5.3 Přednosti a nevýhody biologické ochrany	179
8.6 Genetické metody	179
8.6.1 Příklady úspěšného šlechtění rostlin na rezistenci	180
8.6.2 Stabilita odrůdové rezistence	180
8.6.3 Metodologie screeningu na rezistenci	180
8.6.4 Transgenozie	183
8.7 Integrovaná ochrana	183

9 Využití prokaryot v ochraně rostlin proti chorobám, škůdcům a plevelům (V. Kúdela)	184
9.1 Prokaryota fixující vzdušný molekulární dusík	184
9.1.1 Změna symbiózy v patosismus	185
9.2 Rhizobakterie podporující růst rostlin a rhizobakterie škodlivé	185
9.2.1 Supresivní a konduktivní půdy	187
9.2.2 Mechanismus účinku rhizobakterií podporujících růst rostlin	187
9.3 Nefytopatogenní fylosférické bakterie	188
9.4 Uplatnění prokaryot v ochraně rostlin	189

10 Fylosférické bakterie jako biotická ledová jádra (V. Kúdela)	191
10.1 Rozsah mrazových škod na zemědělských plodinách	191
10.2 Mechanismus tolerance a citlivosti rostlin k nízkým teplotám	192
10.3 Klasické metody protimrazové ochrany	192
10.4 Přechlazení vody a nukleace (krystalizace) ledu	192
10.5 Atmosférická ledová jádra biotického původu	193
10.6 Organismy aktivní při nukleaci ledu	194
10.7 Nukleálně aktivní bakterie a mrazová poškození rostlin	197
10.8 Nové přístupy k protimrazové ochraně rostlin	198
10.9 Nukleálně aktivní bakterie spjaté s živočichy	200
10.10 Využití nukleálně aktivních bakterií mimo rámec zemědělství	200

II. SPECIÁLNÍ ČÁST 203

11 Polyfágní původci bakteriáz (V. Kúdela)	205
11.1 <i>Agrobacterium tumefaciens</i> (Smith & Townsend) Conn; <i>Agrobacterium rhizogenes</i> (Riker, Banfield, Wright & Sagen) Conn	205

11.2	<i>Erwinia carotovora</i> subsp. <i>carotovora</i> (Jones) Bergey et al.;	
	<i>Erwinia chrysanthemi</i> Burkholder, McFadden & Dimock	208
11.3	<i>Pseudomonas syringae</i> pv. <i>syringae</i> van Hall	209
11.4	<i>Pseudomonas marginalis</i> pv. <i>marginalis</i> (Brown) Stevens;	
	<i>Pseudomonas viridiflava</i> (Burkholder) Dowson	211
11.5	<i>Pseudomonas cichorii</i> (Swingle) Stapp	213
12	Bakteriízy polních plodin (V. Kůdela)	215
12.1	Obilniny a pícní trávy	215
12.1.1	Přehled nejdůležitějších chorob, patogenů a hostitelů	215
12.1.2	Bakteriální gloriolová skvrnitost ovsu (Halo Blight of Oat)	218
12.1.3	Bakteriální vadnutí pícních trav (Bacterial Wilt of Forage Grasses)	220
12.2	Luskoviny	222
12.2.1	Přehled nejdůležitějších chorob, patogenů a hostitelů	222
12.2.2	Bakteriální gloriolová spála fazolu (Halo Blight)	223
12.2.3	Bakteriální spála hrachu (Bacterial Blight of Peas)	225
12.3	Brambor	227
12.3.1	Přehled nejdůležitějších chorob a patogenů	227
12.3.2	Bakteriální černání stonku a měkká hniloba hlíz bramboru (Blackleg and Soft Rot)	229
12.3.3	Bakteriální kroužkovitost bramboru (Vascular Wilt and Tuber Rot of Potato; Ring Rot)	233
12.3.4	Aktinomycetová strupovitost bramboru (Potato Scab)	235
12.4	Řepa	238
12.4.1	Přehled chorob, patogenů a hostitelů	239
12.5	Olejniny	240
12.5.1	Přehled chorob a patogenů slunečnice	240
12.5.2	Přehled chorob a patogenů máku	241
12.6	Vojtěška a jetel	242
12.6.1	Přehled chorob, patogenů a hostitelů	242
12.6.2	Bakteriální vadnutí vojtěšky (Bacterial Wilt of Lucerne)	244
13	Bakteriízy zeleniny (V. Kůdela)	246
13.1	Košťaloviny	246
13.1.1	Přehled nejdůležitějších chorob, patogenů a hostitelů	246
13.1.2	Černá žilkovitost brukvovitých rostlin (Black Rot)	247
13.2	Kořenová zelenina	249
13.2.1	Přehled nejdůležitějších chorob, patogenů a hostitelů	250
13.3	Listová zelenina	251
13.3.1	Přehled nejdůležitějších chorob, patogenů a hostitelů	251
13.4	Plodová zelenina	253
13.4.1	Přehled nejdůležitějších chorob, patogenů a hostitelů	253
13.4.2	Bakteriální tečkovitost rajčete (Bacterial Speck)	255
13.4.3	Bakteriální skvrnitost rajčete a papriky (Bacterial Spot of Tomato and Pepper; Stem Canker)	257
13.4.4	Bakteriální vadnutí rajčete (Tomato Bacterial Canker; Bacterial Canker and Wilt of Tomato)	259
13.4.5	Bakteriální hranatá skvrnitost listů okurky (Angular Leaf Spot and Fruit Spotting of Cucurbits)	262
13.5	Cibulová zelenina	263
13.5.1	Přehled chorob, patogenů a hostitelů	264

14 Bakteriózy aromatických miřkovitých rostlin (V. Kůdela)	266
15 Bakteriózy jahodníku (V. Kůdela)	267
15.1 Přehled nejdůležitějších chorob, patogenů a hostitelů	267
15.2 Méně závažné bakteriózy a fytoplazmózy	269
16 Bakteriózy ovocných dřevin (V. Kůdela)	270
16.1 Jádroviny	270
16.1.1 Přehled chorob, patogenů a hostitelů	270
16.1.2 Spála růžovitých rostlin (Fire Blight)	273
16.2 Peckoviny	275
16.2.1 Přehled chorob, patogenů a hostitelů	275
16.2.2 Bakteriální korová nekróza peckovin (Bacterial Canker of Stone Fruits)	278
16.3 Skořápkaté ovocné dřeviny	280
16.3.1 Přehled chorob, patogenů a hostitelů	281
16.3.2 Bakteriální spála ořešáku (Bacterial Blight of Walnut)	281
17 Bakteriózy révy vinné (V. Kůdela)	283
17.1 Přehled chorob, patogenů a hostitelů	283
17.1.1 Bakteriální nádorovitost (Crown Gall)	283
17.1.2 Listová skvrnitost a hniloba hroznů (Leaf Spot and Grape Rot)	286
17.1.3 Bakteriální spála (Bacterial Blight; Bacterial Necrosis)	286
17.1.4 Pierceova choroba (Pierce's Disease)	286
17.1.5 Fytoplazmové zlaté žloutnutí (Grapevine Flavescence Dorée)	287
18 Bakteriózy maliníku a ostružiníku, rybízu a angreštu (V. Kůdela)	288
18.1 Přehled chorob, patogenů a hostitelů	288
19 Bakteriózy okrasných rostlin (V. Kůdela)	290
19.1 Bylinné okrasné rostliny	290
19.1.1 Přehled chorob, patogenů a hostitelů	290
19.1.2 Bakteriální skvrnitost a vadnutí pelargonie (Bacterial Leaf Spot of Pelargonium)	294
19.1.3 Žlutá hniloba hyacintu (Yellow Rot of Hyacinth)	296
19.2 Okrasné dřeviny	296
19.2.1 Přehled chorob, patogenů a hostitelů	297
20 Bakteriózy chmele (V. Kůdela)	299
21 Bakteriózy lesních dřevin (V. Kůdela)	300
21.1 Přehled chorob, patogenů a hostitelů	300
22 Bakteriózy žampionů (V. Kůdela)	303
22.1 Přehled chorob, patogenů a hostitelů	303
23 Bakteriózy tropických a subtropických rostlin (L. Fucikovsky)	305
23.1 Cukrová třtina	305
23.1.1 Přehled významných chorob, patogenů a hostitelů	306

23.1.2 Bakteriální gumóza cukrové třtiny (Gumming Disease; Gummosis)	307
23.1.3 Listová spála a bílá pruhovitost cukrové třtiny (Leaf Scald and White Stripe)	308
23.2 Bavlník	309
23.2.1 Přehled chorob, patogenů a hostitelů	310
23.2.2 Bakteriální spála bavlníku (Angular Leaf Spot; Black Arm; Boll Rot; Bacterial Blight; Gummosis)	310
23.3 Banánovník	312
23.3.1 Přehled chorob, patogenů a hostitelů	312
23.3.2 Hnědá hniloba banánovníku (Moko Disease)	313
23.4 Avokádo	314
23.4.1 Přehled chorob a patogenů	315

24 Platné vědecké názvy prokaryot významných pro rostlinolékařství

(<i>V. Kúdela</i>)	316
24.1 Fytopatogenní bakterie	316
24.2 Fytoplazmy	319
24.3 Nefytopatogenní prokaryota mající spojitost se zdravím rostlin	320
24.4 Mykopatogenní prokaryota	321
Summary	322
Literatura	324
Rejstřík	332